

Bulletiner från Foteviken

Foteviken 2011-11-13

Tre högar och en vikingatida lastningsplats

Vid Kronotorps mölla ligger en stor gravhög majestätiskt bredvid möllan från åren efter 1841. Platsen är en av de högst belägna mellan Malmö och Lund. Från höjden ser man hela området mellan de två städerna och en stor del av Öresund.

N.H. Sjöborg anger i början av 1800-talet att det fanns tre ättehögar på platsen, "Darrhögar kallade". En hög borttogs ca 1803 och beskrivs utförligt i professor Sjöborgs texter. Högen hade flera kantkedjor, byggda efter varandra ("drakringar" enligt folktron). Den andra av högarna borttogs år 1841 då patron Christian Bergh uppförde Kronotorps mölla på platsen för högen. Den tredje finns fortfarande kvar strax öster om möllan.

En gammal sägen berättar följande:

"Där var två högar vid den möllan. De byggde möllan på den ena och den andra ligger vid sidan om. Och Hyby ätt ligger i de högarna, där ligger Wrangel begravda. Och där lät Bergh bygga möllan på den ena högen. Och de (dvs döingarna) ville förhindra honom att bygga. Där blev ett sådant oljud, det knakade och sprakade i möllan hela tiden. Strax möllan var byggd, så kom det en fru dit. Och Bergen själv han var där och frågade varför hon gick där. Jo, möllan fick inte vara där. Då svarade han, att den skulle va där och skulle bli där och gå både natt och dag."

Den hög som fortfarande är kvar vid Kronetorp är stor men den hög som man bröt ner år 1803 har varit ännu större. Historieprofessorn Sjöborg berättar

Utblick från Kronotorps mölla mot norr. Till höger ses den kvarvarande gravhögen med plundringshål i toppen.

Karta över området mellan Malmö-Lund med några av de platser som omtalas i artikeln inlagda.

att 220 lass sten kördes därifrån och 3400 lass jord. Denna mängd av sten är anmärkningsvärd. Detta tyder nämligen inte på att det varit frågan om en vanlig skånsk bronsåldershög. Dessa högar har ju i princip endast stenar i kantkedja runt högen samt i själva gravkammaren. Det berättas också att när man kommer 4 alnar i den 10 alnar höga högen befanns där *"en stenlagd plan"*. Detta tyder snarare på en järnåldershög med en inre kärna som täckts av stenar, en hög av typen Anunds hög i Västmanland och andra högar från yngre järnåldern.

I högen i Kronetorp påträffades rester efter ett *"kåpparsvärd"* vilket lutar åt en datering till bronsåldern. Men där fanns också en sönderfallen *"kåpparurna"* vilket kan antyda yngre järnålder. Det som definitivt inte hör hemma i bronsåldern är en i graven påträffad hästsko som 1803 sägs vara *"af det slag, som nu brukas i Spanien"*.

På kartan är Kronetorpshögarna markerade. Här är också med gröna prickar inlagt den hypotetiska dragningen av den s.k. bronsåldersvägen från Lund ner mot Trelleborg. Redan Per Edvin Sköld lade fram misstankar att denna väg kunde vara utlagd under bronsåldern. Han noterade nämligen en stor mängd gravhögar utmed denna gamla vägsträckning där den löpte fram över Söderslätt. Jag kunde själv för första gången arkeologiskt finna stöd för denna hypotes under 1970-talet då jag i Fosite i södra Malmö grävde fram ett urnegravfält från den yngre bronsåldern vilket gick fram till den här smala vägen men inte fortsatte

på andra sidan av denna. Sedan dess har ytterligare arkeologiska belegg framkommit som styrker Skölds hypotes.

Segeå har utan tvekan varit en historisk viktig plats. Tyvärr har intresset för denna en gång säkert breda och långt in i landet segelbara å i stort sett endast koncentrerats till de stenåldersfynd som gjort här. Under 1930-talet upptäcktes här viktiga boplatser från mesolitikum samt offerfynd från stenåldern. På 1960-talet grävde Bengt Salomonsson invid ån ut den då äldsta bosättningen i Sverige, Segebropplatsen, från ca 8300 f.Kr. Den sista resten av denna boplatser kunde jag själv gräva ut på 1970-talet.

Åns betydelse upp i senare tid finns emellertid också belagd. Utmed åns södra sida från mynningen flera kilometer in i landet låg Bulltofta by. Denna by ägdes helt av ärkebiskopen i Lund. [Som jag tidigare kunnat visa är den äldsta staden Malmö vid mitten av 1250-talet grundad av just ärkebiskop Jakob Erlandsen som i skrift omtalar att han byggt en stad i Skåne "där mina ägor når ut till havet"](#).

I samband med anläggandet av en golfbana norr om ån på 1980-talet gjorde jag en kartering av området för att utröna om rester efter den medeltida vattenmøllan Segekvarn skulle löpa risk att förstöras. Denna kvarn ägdes troligtvis också av ärkebiskopen. I samband med detta arbete upptäcktes en trolig borganläggning vid norra sidan av ån, i det område där ån delar sig i två vattenflöden. Tyvärr visade det sig att hela detta borgområde utan undersökning måste ha förstörts vid motorvägens anläggande år 1953.

Vid utgrävning för den yttre ringvägen kring Malmö på 1990-talet påträffades utmed åns södra sida en väldig träanläggning, en kaj som sträckt sig 220 meter utmed ån och som varit 15 meter bred. Inte mindre än 1500 stolpar har bankats ner i jorden. Datering har satts till yngre järnålder. Att en sådan anläggning inte byggts av en vanlig bonde står helt klart. Vi står här inför ett fenomen som i blixtbelysning visar att Segeå haft en enorm ekonomisk betydelse redan under järnåldern. Segeå måste helt enkelt ha varit segelbar upp till denna plats. Här har det alltså bevisligen skett ett stort internationellt varuutbyte där skepp- och landtransporter spelat stor roll redan för mer än tusen år sedan.

Endast en ringa del av Segeås stränder i åns nedre lopp har undersökts. Finns rester efter liknande träkajer på andra platser utmed ån? Otvetydigt måste

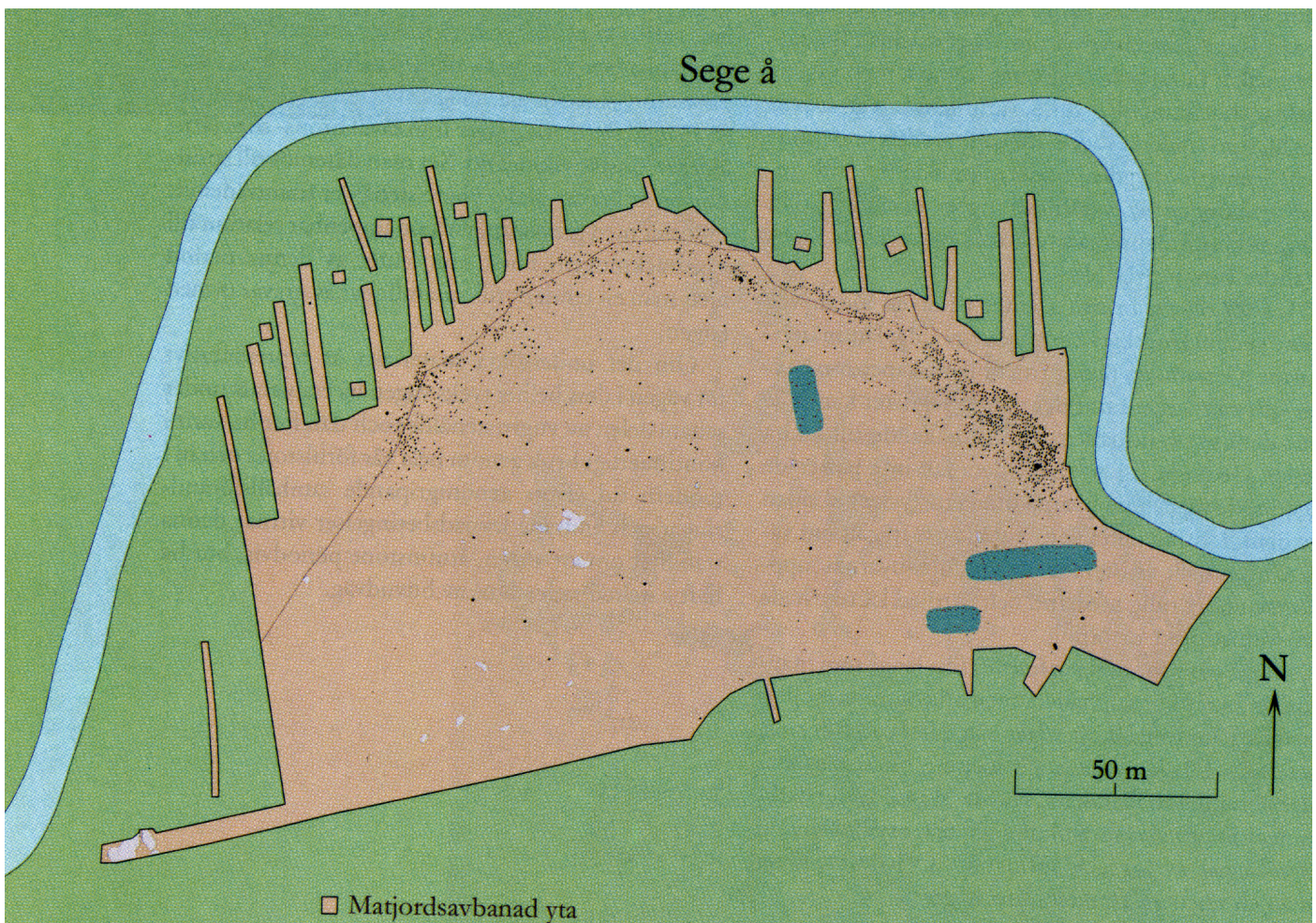
en sådan anläggning som nu påträffats sätts in i ett större geografiskt perspektiv. Kan det kanske vara så att man i detta sammanhang ska ta upp frågan om med den s.k. "Tre högars marknad"?

Tre högars marknad har varit en forntida marknad som legat någonstans utanför det nuvarande Lund. Denna stad hade märkligt nog två årliga medeltida marknader, S:t Laurentius marknad och Tre högars marknad. Den förstnämnde var en marknad tillägnad domkyrkans skyddshelgon och den senare en troligtvis äldre marknad som dragits in i staden vid stadens tillkomst under slutet av 900-talet.

Tidigare trodde man att Tre högars marknad legat öster om Lund men efter fynden i Uppåkra menar man att Uppåkra kan ha varit platsen för marknaden. Här finns ju fortfarande två högar kvar och man känner också till existensen av en tredje hög. Men dessa högar är tämligen små och oansenliga. Därtill finns misstankar att det kan ha funnits fler, numera försvunna högar i området.

Vid Kronetorp, på den högsta punkten i hela området mellan Malmö och Lund, har emellertid funnits tre stora högar av vilka åtminstone en kan misstänkas ha varit från järnåldern. Läget, inte minst till den närbelägna och segelbara Segeå och närheten till den urgamla vägen utmed Söderslätt och Lundaslätten, är också i sammanhanget intressanta faktorer. Ärkebiskopens intressen i området och en befintlig trolig borganläggning är också företeelser som visar att Segeå haft stor betydelse långt in i medeltid. Kan det var så att Tre högars marknad inte legat vid Uppåkra?

Sven Rosborn

Utgrävningsplan över den troliga kajanläggningen vid Segeå. (Morten Steiecke: Holmängen - en brygga från vikingatiden. Föresundsförbindelsen. Malmö 2000.)